

„Egy tanuló, egy gép”, a gépipari szakközépiskola tanműhelyében

„A Déri név jó ajánlólevél”

Az ország egyik legöregebb iskolája a szegedi gépipari szakközépiskola. 1894-ben Lukács Béla kereskedelemügyi miniszter írta alá alapító okmányát. A századforduló táján kialakult gazdasági és ipari fejlődés, az iskola iránti nagy érdeklődés következményeként 1908-ban felső ipariskolává szervezték. Akkor a felső ipariskolába való jelentkezés feltétele volt: egy év szakmai gyakorlat, betöltött tizenötödik életév, 4 középiskola és felvételi vizsga. A szegedi felsőipariskola igen nagy tekintélye volt, aki ott végzett, annak az ország minden tájáról küldtek ajánlatot, s néhány esztendői gyakorlat után sokan mérnöki állást is kaptak. Az iskola hírnevének kialakulásához, a jó szakemberek képzéséhez nagymértékben hozzájárultak azok a mérnök tanárok, akik hosszú évtizedeken át nevelték a fiatalokat. Közülük is kiemelkedett Vidovich Antal és Györy Emil. Azóta sok víz lefolyt a Tiszán, sok reformon átesett oktatásunk, de a szegedi gépipari hírneve semmit sem kopott.

A mai szegedi gépipari szakközépiskola a hajdani világhíresség, a nagy nevű mérnök és felhalálói Déri Miksa nevét viseli. Az iskola tanműhelye egy modern gépipari kisüzemnek is becsülete válna. A tanuló szakmai ismereteket nem „nézés” alapján szerzik meg, hanem mindenkinél bőven jut gép, sőt — s erre igazán büszkék az iskola tanárai — „egy gép, egy tanuló” lehetőséget teremtettek a műhelyekben. Perényi János mérnök-igazgató örömmel mondja, hogy jelentős segítséget adnak a szegedi és a környékbeli vállalatoknak is. A diákok az első és a második évben a műhelymunka alapjaival ismerkednek, majd a harmadik és a negyedik tanévben már használható és pontos alkatrészeket készítenek.

Gazdaságilag hasznos tevékenységet folytatnak. Tavaly például egymillió forintnál nagyobb értékű alkatrészt adtak át vállalatoknak. Az iskolának a bevétele sem közömbös, hiszen ennek felét fejlesztésre használhatják, új gépeket vásárolhatnak. A diákoknak is szép summa marad, sportra, kirándulásokra, kulturális kiadásokra, segélyekre. Megkérdeztem az igazgatót, hogy a végzett tanulók útja merre vezet.

— A többség üzemekbe megy, de sokan tovább tanulnak.

— Mekkora eséllyel kopogtatnak az egyetemen a szegediek? S milyen fogadtatásban részesülnek az üzemekben?

— Legutóbb negyvenketten jelentkeztek egyetemre, s közülük harmincötöt felvettek. Ilyen arányt nemigen találni más iskoláknál. Akik üzembe mennek, szakmunkásként dolgoznak nagy megelégedésre. Indulhatnak műszaki középkádereként is, de inkább a gyakorlati munkát választják, s két év múlva technikus minősítést vizsgát tesznek. Évente 150—200 technikus oklevelet állítunk ki.

Nem az igazgató dicsekvéseként került jegyzetfüzetembe egy

volt tanulójuk édesanyjának köszönő levele, a hirdető táblán láttam. A levélben köszönetet mond az anya azért, hogy a gépiparban igen jól felkészítették fiát, s most a műszaki egyetemen jeles érdemjegyeket kap. Az adjunktusa meg is kérdezte a fiútól, hogy hol végzett. S amikor azt a választ kapta, hogy a „Dériben”, csak annyit mondott: akkor már értem.

A műhelyben valódi üzemi légkör fogad. Szecsikár Mihály technikus-tanár pontosan harminc esztendeje okítja gyermekeit. A jókedvű tanár elmondta, hogy a „hőskorban” még transzmissziós szíjak suhogtak. Most viszont nagy büszkeséggel mutogatja a korszerű megmunkáló gépeket, közöttük a szikraforgácsolókat, amelyen éppen orvosi sebészeti gyártanak, a szomszédos gépekben kúpfogaskereket készítenek. Külön is megemlíti azt a saját gyártmányú Pfauter fogazógépet, amely dicséretet kapott egy technikai kiállításon.

— Milyen munkát adnak ki kezükből a diákok? — érdeklődöm.

— A selejt itt ismeretlen fogalom. Igaz, kapkodás nincs, mindenki alaposan és pontosan elvégezheti a munkáját. Persze tudni kell. En magam is akkor vagyok nyugodt, ha a gyakorlatban visszaadják a fiúk azt, amit már elméletben megtanultak. Magam is drukkolok a gyerekeknek, hiszen velük együtt a tanár is vizsgázik az érettségien.

Hangosan berreg az óra végét jelző csengő. Nagyszünet. Hat negyedik osztályos fiúval leülünk a tanár úr asztalához. Nagy György makói szülők gyermeke, naponta bejár az iskolába. Azt mondja, mindig is szerette a technikát, a fizikát. Nem kíván tovább tanulni, gépész szeretne lenni folyami vagy tengeri hajón. Pusztai János viszont a miskolci műszaki egyetemre pályázik. Rózsa Dezső a mezővárosi mezőgazdasági gépészeti főiskolára szeretne beiratkozni. Palotás Lajos családi hagyományokat követ, hiszen nagyapja valamikor ugyan-csak itt végzett a felsőiparban. Tóth Béla és Sléder József az iskola tanműhelyét dicsérik.

Továbblépve a tanműhely hátsó részébe, valóságos gépgyártó „sarkot” találunk. Farkas Szilárd technikus-tanár irányításával esztergagépeket generálóznak, varázsolnak újjá. Sokáig nem nézelődünk itt sem, mert Lakatos Ferenc villamosmérnök, igazgatóhelyettes bemutatja a hegesztők birodalmát, ahol minden gyakorlatot végző diáknak megvalósítható az „állás” villanyra és autogénre. De ezután következik csak az iskola büszkesége, a mérőtermek sora. Küllemre is nagyon látványosak ezek az oktatótermek. Bemutatják a műszerekkel precíz berendezett tantermeiket. A kapcsolások sorozatait. Az újságíró nehezen érti a sok apró lámpácskát, a színes vezetékek sokaságát. Csak annyit jegyezhetek föl, hogy amikor bekapcsolnak egy vonalat, akkor a másik vonalon még semmit sem lehet csinálni, de aztán benyomják a sárga gombot, azután a pirosat, majd a kékét és később a zöldet. Biztonság az ötödiken — mondom az igazgató helyettesének. Megnyugvással bólint, hogy igazam van, hiszen éppen így jó. Egyetlen tanulót sem érhet baleset, ha a terebben gyakorlatozó harminc fiú közül csak egy is valahol rosszul kapcsol, a legelső „főgomb” lép működésbe.

Az iskola igazgatója észreveszi, mennyire tetszik nekem, laikusnak az a terem, megjegyzi, hogy legutóbb náluk járt a budapesti Kandó Kálmán Főiskola főigazgatója, s azt mondta: ezeket a mérőtermeket bizony irigyli a szegediek, mivel ilyen korszerű még náluk sincsen.

Bandukolok lefelé a patinás tanintézet lépcsőin, nézem a táblákat, a különféle gépek kicsinyített másait, a névadó márványtábláit és eszembe jutnak a régi idők, amikor magam is középiskola padját koptattam. Emlékszem, milyen „nagymenők” voltak a felsőiparisták, büszkék voltak iskolájukra. S a mafak? Mellettem zúdul kifelé egy csoport, a két hátsó arról cseveg, vajon sikerük lesz-e a moszkvai műszaki egyetem felvételijén, mivel oda tendálnak. A vékonyabb fiú így zárja a szöveget: „Apám, a Déri név ott is jó ajánlólevél.”

GAZDAGH ISTVÁN

Lukács György apja

Írhattam volna címül, hogy „Lukács József”, de akkor senki sem tudta volna, kit akarok alább néhány érdekes szegedi vonatkozású adalékkal megismertetni az olvasókkal. Pedig Lukács József többszörösen is bírta nevet a magyar művelődéstörténetben. Egyrészt, mint a filozófus Lukács György édesapja, akinek mecénási szerepe is volt fia képességeinek kibontakoztatásában, másrészt, mint Bartók Béla és Thomas Mann vendéglátója.

Lukács (1890-ig Löwinger) József Szegeden született 1855. november 18-án. Most jelent meg a Corvina kiadásában, Fekete Éva és Karádi Éva összeállításában a Lukács György élete képekben és dokumentumokban című album. Ennek 8. lapján fényképmásolatban látható Ferenczy Károlynak Lukács Józsefről készített festménye. A szöveg hibásan közli születési évül 1853-at, de helyes a halálzási éve: 1927. Ezt mondja Lukács Józsefről: „24 éves korától az Angol—Osztrák Bank igazgatója, saját erejéből felemelkedett, kultúrákedvelő, művelt nagypolgár volt, aki az igazi tehetség iránti tisztelettel támogatta a fiatal művészeket, tudósokat.”

Lánya, Lukács György húga, a decemberben Bécsben elhunyt Poppné Lukács Mária (1837—1980) zongoraművész, visszaemlékezéseiben (Magyar zenetörténeti tanulmányok Kodály Zoltán emlékére, 1977) ezt írja apjáról:

„Apám Szegeden született, mint egy népes család Benjáminja. Nagypám paplankészítő volt, s csak a nevet tudta leírni. Igen jó iparos volt, paplanjai nem szakadtak el — ezért sohasem tudott meggazdagodni. Legidősebb fia orvos lett, leányai férjhez mentek, apám azonban már tizenhárom éves korában kivették az iskolából, hogy pénzt keressen. Napközben még arra is volt ideje, hogy nyelveket, történelmet, közgazdaságtant tanuljon. Tizennyolc éves korában pályázat útján nyerte el egy nagyobb budapesti bank főlevelezői állását. Huszonegy éves korában az Angol—Osztrák Bank budapesti fiókjának vezetője lett, majd onnan is magasabbra jutott, a Magyar Általános Htelbank igazgatójává. Sohasem felejtette el, hogy mi az: szegénynek lenni. Mindig adott, mindenkin segített, főképp fiatal művészeket és tudósokat, így Ferenczy Károlyon, a matematikus Fejér Lipóton, kollégákon az Akadémián, Gyuri pártfogoltjain, babja jutott zeneművészeknek és — részben titokban — sok mindenki másnak.”

A paplanos nagyapa Löwinger Jakab volt. Felesége, Lukács György nagyanyja, Pollák Júlia; az ő neve szerepel Löw Immánuel és Kulinyi Zsigmond A szegedi zsidók című könyvében (1885) a terebélyes Pollák családában. Lukács József aszúleit a Víz (1879) után fölvitte Pestre. Nem laktak együtt, vendégségbe se jártak az öregek József fiukhoz, tapintatból, mert tudták, hogy ők már nem illenek Lukács József gazdag vendégseregébe. A nagyapa 48-ban Kossuth seregében harcolt. Lukács György gyermeként gyakran csipkedte, hogy biztosan elszaladt a csatamezőről, azért vettették el a szabadságharcot... Apai nagyanyjának apja, vagyis Lukács György dédapja (ha a családfából jól következtetem: Pollák Zsigmond) híres talmudista volt. Egész nap a

talmudot olvasta, családjával alig törődött. Szerencsére a rokonság úgy-ahogy fölnevelte gyerekeit. Lukács Györgynek ez nagyon lezest, és tréfásan gyakran emlegette, hogy elméleti hajlamát, tudásvágyát ettől a szegedi dédapától örökölte.

Lukács György az anyját, Wertheimer Adéit, nem szerette, apját annál inkább. Húga írta: „Apánkat nagyon tiszteltük, de sokáig nemigen juthattunk a közelébe, hisz egész nap dolgozott a bankban, este pedig már fáradt volt, vagy társadalmi kötelességeinek tett eleget. Komolyabban csak akkor kezdtünk közeledni hozzá, amikor Gyuri rávette, hogy menjen el vele egy gyönyörű budapesti francia kiállításra, melyen csodálatos Gauguin-, Cézanne- és Renoir-képek voltak láthatók. S amikor apánk bevallozza, hogy nem érti e képek szépségét, Gyuri megmagyarázta neki e festők jelentőségét.” Lukács György hozta azután össze apját a legjobb korabeli festőkkel, a „nyolcakkal”, Czigány Dezsővel, Márfy Ödönnel, Kernstok Károlyal. Így lett támogatójuk. De a legbővebb mecénása saját fiának volt. Erről Lukács Mici ezt írta: „Édesapám annyira szerette, s annyira meg volt győződve tehetségéről és jövőjéről, hogy tekintélyes évrádjakat biztosított neki sine die [határidő nélkül], így az első világháborúig Gyuri-nak semmiféle kenyérkereső tevékenységet nem kellett folytatnia. Egy ideig Firenzében, aztán Heidelbergben élt, mégpedig — hála édesapámnak — tökéletes gondtalanságban.”

Am a forradalmak után Lukács József kénytelen volt népbiztos fiát kitagadni, különben vagyonát elkobozták volna. Csak János fia és Mici örökölt utána. Mici azonban juttatott emigrációban élő bányájának is.

1920-ban Lukács József — Dohnányi Ernő indítványára — gellérthegyi házában lakást adott Bartók Bélának, Rákócseresztúri házukban Bartókék szűkösködtek: a háború utáni nyomorúságban nem volt tüzelő, nem volt villany, gáz, és messze is estek a fővárostól. Lukács Mici így emlékezett a dologra: „Béla nagyon büszke volt: ő szeretett segíteni, de nem fogadott el másoktól semmit, amit nem tudott viszonzni. Végül is édesapámnak nagyon jó ideája támadt, Megkerte Bélát, legyen neki egy igen nagy szíveséget. Béla persze azt mondta: természetesen, ami tőlem telik. Apám úgy adta elő a kérését, hogy fél, nálunk rekvirálni fognak, és ha Bélának eljönnek hozzánk, ez megoldandó mindnyájunk lakáskérdését. Így is lett.” Bartók 1922-ig lakott a Gyopár u. 2. számú házban, amely Budapest ostromakor elpusztult, de fényképe látható a Bartók Béla élete képekben és dokumentumokban című albumban.

Ugyanez a ház látta vendégül két ízben is (1922. január 10-től 16-ig, majd 1923. április 2-től 5-ig) Thomas Mann. Fényképek őrzik ezt a látogatást (Lukács Mária emlékezéseinek illusztrációjaként láthatók), és Thomas Mann nyilatkozata is: „A magyar vendégszeretettől el vagyok ragadtatva.” Kosztolányihoz írt levelében „jó, bölcs öregúrunk” minősítette házigazdáját.

Ugyancsak a gellérthegyi házban lakott Tóth Aladár zenetörténész és 1920 és 1926 között — Lukács József unokáinak nevelőjeként — Gyergyai Albert. Ő így jellemezte Lukács György apját: „Szegedi Lukács József egyike volt az én szememben a kor legjelentékenyebb embereinek...”

A szegedi jelző itt nem egyszerűen a származás helyét jelöli. Lukács József ugyanis 1899-ben Ferenc Józseftől nemességet kapott az utóai számára is érvényes szegedi előnévvel.

Lukács György is büszkén használta előnévét a forradalmakig. Bölcsészdoktori oklevelén latin neve Georgius Lukács de Szeged. Német könyvein: Georg von Lukács. Sőt, így írta alá nevét a heidelbergi egyetemhez magántanári cím elnyeréséért benyújtott kérelmében. Végül a kéneskönyv közli 1917-ből való fényképét, ezzel a szintén saját kezű aláírásával: Dr. szegedi Lukács György.

PÉTER LÁSZLO

Szepesi Attila

Ceruzasorok egy kocsmá falára

Gambrinus-pince, diákok és kopott csepkek járnak ide, kétes fiskálisok, léhűtők s katonák kortyolgatják a barnasört, a fuvarosok a pálinkát nyakalva ülnek a füstben, a homályos pincegádor boltívei alatt, és késő-éjjli hányszor feltűnik feszesen a járőr és a vaksi lottóárus, a rikkancs, a tenyérvjós, a kancsi futballista, meg a sok ékes aranyifjú, és a turistané: Was machen Sie és If you, piktorok, verselők és kandi kékharisnyák, zajos tintanyalók és magányos borisszák, és áldoznak neked, Gambrinus, régi mester, pohárral, kupicával és öblös ibrikkel.

Mester Attila

Döndül utánuk az idő

(N. L. és K. I. emlékére)

Eltűnnek észrevétlen befordulnak a sarkon, mi még kérdezzük valamit, s nincs aki válaszoljon.

Vagy felszökkennek, arcukon csínytevők mosolya, s már mennek füttyörészve a felhők közt tova.

Eltűnnek mint a lélek, kezük búcsút se int, döndül utánuk az idő, — kizárattunk megint.